

ЭЎРАПЕЙСКИ ГУМАНІТАРНЫ УНІВЕРСІТЕТ

Вучэбная праграма разгледжана і рэкамендавана да зацвярджэння

«Зацвярджаю»

на пасяждэнні акадэмічнага дэпартамента гісторыі

Дэкан Бакалаўрскай школы

Кіраўнік дэпартамента _____ Церашковіч П.У.

_____ Г.Я. Міненкоў
подпіс

Пратакол № ____ ад « ____ » _____ 2012 г.

« ____ » _____ 2012 г.

НАВУЧАЛЬНАЯ ПРАГРАМА

па дысцыпліне:

РЭЛІГІЯ І КУЛЬТУРНАЯ СПАДЧЫНА БЕЛАРУСІ

для студэнтаў бакалаўрскай праграмы ЭГУ
завочна-дыстанцыйнай формы навучання

Аўтар: Бачышча Юрый Алегавіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт ЭГУ
Імя, імя па бацьку, прозвішча, вучоная ступень, вучонае званьне

e-mail: yury.bachyshcha@ehu.lt

2012/2013 нав. год

Курс

3-4

Сэмінар

5, 7

Усяго гадзінаў (крэдытаў) **80**

2
(3 ECTS)

Зь іх:

Аўдыторныя заняткі

10

Лекцыі

2

Сэмінары

2

Онлайн заняткі

6

Офісныя гадзіны

2

Самастойная праца студэнта

68

Тэарэтычная падрыхтоўка

33

Падрыхтоўка ацэньваемых
практычных заданьняў

12

Падрыхтоўка і выкананьне
заданьняў самакантроля

4

Падрыхтоўка да кантрольнага
тэста

4

Падрыхтоўка да іспыту

15

Від атэстацыі: экзамен

Вільня 2012 г.

1. ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Актуальнасць курса: Рэлігійныя вераванні ляжаць у аснове сьветапогляду чалавека, а сьветапогляд, які ўключае базавыя каштоўнасці і перакананні чалавека фарміруе індывідуальную культуру асобы, а ў масавым вымярэнні – культуру народа. Знаёмства з культурнай спадчынай скрозь прызму вызнаваемых і пашыраных у беларускім народзе рэлігій адкрывае новае больш глыбокае разуменне той спадчыны, якая засталася ад мінулых пакаленняў. У сваю чаргу разуменне сваёй культурнай спадчыны фарміруе ідэнтычнасць чалавека, вызначае яго жыццёвыя памкненні. Для спецыялістаў у сфэры турызма і аховы культурнай спадчыны асабліва важна ведаць спецыфіку культуры нараджаемай пад уплывам той ці іншай рэлігіі. Рэлігійная стракатасць беларусаў на працягу гісторыі стварае даволі складаны культурны кантэнт, які немагчыма зразумець без усведамлення тых канфесійных трансфармацый, якія адбываліся на працягу стагоддзяў на беларускай зямлі.

Мэтаі вучэбнага курсу “Рэлігія і культурная спадчына Беларусі” з’яўляецца знаёмства студэнтаў з гісторыяй і сутнасцю асноўных рэлігій, пашыраных на беларускіх землях, і аналіз іх уплыву на культурную спадчыну беларускага народа.

Задачы курса: знаёмства з гісторыяй рэлігій у Беларусі; вызначэнне асноўных сутнасных характарыстык гэтых рэлігійных вераванняў; асэнсаванне ўплыву розных рэлігій на культурную спадчыну беларускага народа.

Курс садзейнічае фармаванню ў студэнтаў наступных **кампетэнцыяў**:

- базавых кагнітыўных кампетэнцый у галіне гісторыі канфесій у Беларусі, веравучэння асноўных рэлігій і гісторыі культуры скрозь прызму пэўнай рэлігійнай прыналежнасці;
- базавых даследчых кампетэнцый – праз развіццё навыкаў аналізу тэксту, прасочванне прычынна-выніковых сувязяў, пабудову сістэмы аргументацыі, праз параўнанне і правядзенне паралеляў паміж рознымі культурна-рэлігійнымі асяродкамі, а таксама праз выпрацоўку навыкаў публічнай прэзентацыі вынікаў даследчай працы і тэматычных дэбатаў;
- іншых сацыяльна-асобасных кампетэнцый, заснаваных на гуманітарных ведах, эмацыйна-каштоўнасным і сацыяльна творчым вопыце – праз развіццё звычак прафесійнай пісьмовай і вуснай камунікацыі, праз спазнанне важнасці слова і ідэяў, праз пашырэнне межаў уласнага сьветапогляду, праз адпаведнае стаўленне і камунікацыю з людзьмі з розным культурна-рэлігійным бэкграўндам.

Праграма разлічана на 80 гадзін, зь якіх 4 гадзіны складаюць аўдыторныя заняткі (2 гадзіны – устаноўчая сесія і 2 гадзіны – выніковая сесія), а 76 гадзін складае самастойная праца студэнтаў па вывучэнні прапанаванай літаратуры, выкананні заданняў дыстанцыйнага курса і падрыхтоўцы да кантрольных заданняў і іспыту. Дыстанцыйнае вывучэнне курса будзе працягвацца 8 тыдняў. Студэнтаў чакае выкананне 8 формаў кантроля (4 для самаправеркі і 4 для праверкі выкладчыкам).

Матэрыяльнае забеспячэнне навучальнага працэсу фармуецца з фондаў бібліятэкі ЕГУ, Вільнюскага дзяржаўнага ўніверсітэта, бібліятэкі Акадэміі навук Літвы і іншых навучальных матэрыялаў (ксеракопіі, сканаваныя матэрыялы, інтэрнэт-рэсурсы).

2. ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

№ темы	Темы курса и/или темы занятий	Количество часов										
		Установочные аудиторные занятия				Онлайн занятия	самостоятельная работа студента	Итоговые аудиторные занятия				
		Лекции	Практические занятия	Семинары	Офисные часы преподавателя			Лекции	Практические занятия	Семинары	Экзамен	Офисные часы преподавателя
	Віртуальная арыентацыя						2					
1	Уводзіны ў курс “Рэлігія і культурная спадчына Беларусі”. (Уст. сесія)	2										
	Азнямленьне з тэарэтычным матэрыялам						3					
	Практычнае творчае заданьне (эсэ ці прэзентацыя) (ацэньваемая форма кантроля)						8					
2	Паганства як рэлігія і частка культуры беларусаў											
	Азнямленне з тэарэтычным матэрыялам						4					
	Тэст па тэмах 1-2 (для самаправеркі)						1					
3	Гісторыя хрысьціянскай царквы ў Беларусі											
	Азнямленьне з тэарэтычным матэрыялам						6					
	Заданьне для самакантроля						1					
4	Як хрысьціянства зьмяніла Беларусь?! (2 тыдні)											
	Азнямленне з тэарэтычным матэрыялам						8					
	Практычнага кантрольнае заданьне (Складаньне тэрміналагічнага слоўніка)						3					
	Тэст па тэмах 3-4 (для самаправеркі)						1					
5	Іншыя рэлігіі і культурная спадчына Беларусі											
	Азнямленне з тэарэтычным матэрыялам						4					
	Кантрольнае практычнае заданьне (Чат - абмеркаваньне фільма)					6	1					
6	Рэлігія ў сучасным беларускім грамадстве											
	Азнямленне з тэарэтычным матэрыялам						4					
	Тэст па тэмах 5-6 (для самаправеркі)						1					
7	Вызначальныя ўплывы рэлігіі на гісторыю і культуру Беларусі											
	Азнямленне з тэарэтычным матэрыялам						2					
	Кантрольны тэст (ацэньваемая форма кантроля)						4					
	Выніковая сэсія (дзённа ацэньваемая форма кантроля)							2				2
	Экзамен						15			+		
	Разам	2				6	68		2			2

3. ГРАФІК ПРАВЯДЗЕНЬНЯ КУРСА

Тыдзень	Тэмы курса і/ці тэмы заняткаў
1 (Уст. сесія)	<i>Віртуальная арыентацыя</i> Тэма 1: Уводзіны ў курс “Рэлігія і культурная спадчына Беларусі”.
2	Тэма 2: Паганства як рэлігія і частка культуры беларусаў
3	Тэма 3: Гісторыя хрысціянскай царквы ў Беларусі.
4-5	Тэма 4: Як хрысціянства змяніла беларускія землі?!
6	Тэма 5: Іншыя рэлігіі і культурная спадчына Беларусі
7	Тэма 6: Рэлігія ў сучасным беларускім грамадстве
8	Тэма 7. Выводчыя ўплывы рэлігіі на гісторыю і культуру Беларусі
9	<i>Тыдзень ліквідацыі запазычанасцяў і падвядзення вынікаў, он-лайн кансультацыя</i>
Вын. сесія	<i>Абарона Творчых практычных заданняў (2 гадзіны). Экзамен</i>

4. ЛІТАРАТУРА, ВЭБ-РЭСУРСЫ

4.1. Асноўная літаратура:

1. Вопросы свободы совести и религиозных организаций в Республике Беларусь. Сб. док. и мат. / Авт.-сост. М.Цвилик; Под ред. В.И. Новицкого. – Мн., 2005.
2. Лыч Л., Навіцкі У. Гісторыя культуры Беларусі. – Мн., 1997.
3. Трацяк І.І. Біблія ў кантэксце беларускай культуры. Вуч. дап. Гродна, 2003.
4. Канфесіі на Беларусі (к. XVIII – XX ст.) / В.В.Грыгор’ева, У.М.Завальнюк, У.І.Навіцкі, А.М.Філатава; Навук. рэд. У.І.Навіцкі. – Мінск, 1998. (даступна ў лічбавай бібліятэцы ЭГУ)

4.2. Дадатковая:

1. Акіньчыц С. Залаты век Беларусі. – Хабараўск, 2003.
2. Баравы Р. Хрысціянізацыя тэрыторыі Полацкай і Тураўскай епархій X—XIV ст. / Беларускі гістарычны агляд. – Т. 10. – Сш. 1-2. – 2003. – Снежань
3. Бачышча Ю. Царква і нацыя // Лукаш Дзекуць-Малей і беларускія пераклады Бібліі. Зб. арт. і дак. / Гал. рэд. А.Унучак. – Брэст: Альтэрнатыва, 2011. – С. 36-45
4. Ганчарук І. Каталіцкія манаскія ордэны ў Беларусі ў 1770-х – 1820-х гг. // Гістарычны альманах. – Т. 9. – 2004.
5. Гарбацкі А.А. Стараабраднасць на Беларусі ў канцы XVII – пачатку XX стст. – Брэст, 1999.
6. Гарошка Л. Пад знакам “рускае і польскае веры”. – Мінск, 1990.
7. Гарэцкі М. Нашэ духавенства / Янушкевіч Я. За архіўным парогам. Беларуская літаратура XIX-XX стагоддзяў у святле архіўных пошукаў. – Мн., 2002. – С. 149-154
8. Завальнюк У. Каталіцкі касцёл у Беларусі ў XXст. // Спадчына. – 2000. – №4. – С. 49-60.
9. Иоффе Э.Г. Страницы истории евреев Беларуси. – Минск, 1996.
10. Иванова Л. З гісторыі рэфармацыйнага кнігадрукавання ў Беларусі (другая палова XVI - першая палова XVII стст.) (у сеціве: <http://www.belreform.org/ivanova.php>)
11. Канапацкі І.Б., Смолік А.І. Гісторыя і культура беларускіх татар. – Мінск, 2000.
12. Катлярчук А. “Уцёкі мазгоў”, ці лёсы пратэстантаў Вялікага Княства Літоўскага ў другой палове XVII ст. // Спадчына. – 2006. - №1. – С. 65-78

13. Катлярчук А. Місія Торвальда Вандроўніка, або скандынаўскія пачаткі хросту Беларусі // Катлярчук А. Швэды ў гісторыі й культуры беларусаў. – Вільня, 2007. – С. 231-236
14. Катлярчук А. Праваслаўе ў Вялікім Княстве Літоўскім і пратэстанты Беларусі (у сеціве: http://www.belreform.org/katlarchuk_prat_i_pravasl.php)
15. Конан У. Хрысціянства ў гістарычным лёсе Беларусі // Беларуская думка XX ст. – Варшава, 1998.
16. Косман М. Кальвіністы ў культуры Вялікага Княства Літоўскага. Адметныя элементы й чужыя ўплывы. (Даступна на: <http://www.kamunikat.fontel.net>)
17. Катлярчук А. Праваславная царква ў Вялікім княстве Литовском // Веснік Беларускага праваслаўнага экзархату. – 1998. – Вып. 1. – С. 7-25
18. Лукаш Дзекуць-Малей і беларускія пераклады Бібліі. Зб. арт. і дак. / Гал. рэд. А.Унучак. – Брэст: Альтэрнатыва, 2011.
19. Марозава С. Да пытання пра перыядызацыю канфесійнай гісторыі Беларусі / Гістарычны альманах. – Т. 7. – 2002.
20. Марозава С. Уніяцкая царква ў культурна-гістарычным развіцці Беларусі (1596 – 1839). – Гродна, 1996.
21. Навіцкі У.І., Грыгор’ева В.В., Філатава А.М. Мусульманства сярод іншых канфесій Беларусі (канец XVIII – XX стст.) // Ісламская культура татараў-мусульман Беларусі, Літвы і Польшчы і яе ўзаемадзеянне з беларускай і іншымі культурамі. Матэрыялы II міжн. нав.-практ. канф. – Мн., 1995. – Ч. 2. – С. 8-9
22. Падокшын С. Рэфармацыя ў Беларусі: сэнс, вынікі, лёс // Спадчына. – 2003. – №1.
23. Падокшын С.А. Беларуская думка ў кантэксце гісторыі і культуры. Мінск, 2003.
24. Падокшын С.А. Унія. Дзяржаўнасць. Культура. – Мінск, 1998.
25. Пратэстанцкая царква і беларускі нацыянальны рух на пачатку XX ст.: артыкулы і ўспаміны / Уклад. А.Латышонак, С.Акінчыц. – Мінск, 2006.
26. Тарасаў С. Адкуль прыйшло хрысціянства на Беларусь? // 3 гісторыі на Вы. - Вып. 2(3). – Мн., 1994. – С. 75-88
27. Трацяк Я. Беларускае духавенства ў першай палове XX стагоддзя // Беларускі гістарычны часопіс. – 1999. – №2. – С. 41-48.
28. Трацяк Я. Уладзіслаў Талочка: штрыхі да партрэта беларускага рэлігійнага і культурнага дзеяча // Гістарычны альманах. – 2004. – Т. 10
29. Туронак Ю. Канфесійныя трансфармацыі на Беларусі // Наша вера. – 1998. – №2. – С. 80-86.
30. Яноўская В.В. Хрысціянская царква ў Беларусі ў 1863 – 1914 гг. – Мінск, 2002.

4.3. Даведальная літаратура

1. Рэлігія і царква на Беларусі. Энцыклапедычны даведнік. – Мінск: Бел. Энцыкл. – 2001.
2. Кулагін А.М. Каталіцкія храмы на Беларусі: Энцыклапедычны даведнік. – Мн.: БелЭН, 2000.
3. Кулагін А.М. Праваслаўныя храмы на Беларусі: Энцыклапедычны даведнік. – Мн.: БелЭн, 2001. – 328 с.
4. Энцыклапедыя гісторыі і культуры Беларусі. Т. 1–5. – Мн., 1984–1987.

4.4. Вэб-рэсурсы:

Arche – пачатак – <http://www.arche.com.by>
 Беларуская аўтакефальная праваслаўная царква - <http://www.belapc.org>
 Беларуская віртуальная бібліятэка - <http://www.library.by>
 Беларуская інтэрнэт бібліятэка КАМУНІКАТ.url – <http://www.kamunikat.fontel.net>,
 Беларуская палічка – <http://www.knihi.com>
 Беларуская Рэфармацыя – <http://www.belreform.org>

Беларускі гістарычны агляд - [http:// www.bha.cjb.net](http://www.bha.cjb.net)

Беларускі хрысціянскі партал - <http://churchby.info>

Гісторыя Беларусі - [http:// www.probelarus.ru](http://www.probelarus.ru)

Гісторыя Беларусі IX–XVIII стагоддзяў. Першакрыніцы – [http:// www.starbel.narod.ru](http://www.starbel.narod.ru)

За свабоднае веравызнаньне - <http://www.forreligiousfreedom.com>

Официальный портал Белорусской православной церкви - <http://www.church.by/>

Рыма-каталіцкі касцёл у Беларусі - <http://www.catholic.by>

Хрысціянства ў гістарычным лёсе беларускага народа - <http://belchrist.narod.ru>

5. ПАРАДАК ПРАЦЫ З КУРСАМ

Курс пачынаецца з 2 гадзінаў аўдыторных заняткаў на устаноўчай сесіі.

Далей курс працягваецца on-line з тыдня “Віртуальнай арыентацыі” – гэта час знаёмства студэнтаў з курсам і выкладчыкам.

На працягу 8 тыдняў па кожнай тэме студэнтам будуць прапаноўвацца тэарэтычныя матэрыялы, пытаньні і заданьні ў розных фармаатах. **Апошні тэрмін** высылкі адказаў і выкананых заданьняў – **нядзеля** кожнага тыдня (да **23.55**), калі іншы тэрмін не абумоўлены ў заданьні дадаткова. У выпадку прадастаўленьня работы са спазненьнем да 1 тыдня – адзнака змяншаецца на 1 бал. У выпадку прадастаўленьня работы са спазненьнем ад 1 да 3 тыдняў – адзнака за работу змяншаецца на 2 балы. Па заканчэньні 3-га тыдня заданьне закрываецца для ўсіх студэнтаў.

Студэнты, якія выканалі больш за 50% заданьняў, маюць права даздаць нявыкананыя своечасова работы на працягу тыдня ліквідацыі запазычанасьцяў (9 тыдзень), але адзнака пры гэтым змяншаецца на 2 балы. Пасьля заканчэньня тыдня ліквідацыі запазычанасьцяў усе заданьні закрываюцца і работы дасланыя са спазненьнем не прымаюцца.

Студэнты, якія выканалі менш за 50% заданьняў, не маюць права дасылаць працы на тыдні ліквідацыі запазычанасьцяў (гэтыя працы разглядацца не будуць) і да экзамена не дапускаюцца.

На адмыслова створаных выкладчыкам форумах, студэнты могуць у любы час задаваць пытаньні і атрымліваць парады. Выкладчык адказвае на пытаньні на працягу 2 сутак, апроч нядзелі. Практычныя заданьні правяраюцца на працягу 10 дзён (хуткасьць залежыць ад колькасьці студэнтаў і дасланных прац).

Тэрміны правэркі студэнцкіх працаў выкладчыкам:

- у выпадку, калі група студэнтаў на курсе не перавышае 30 чалавек, выкладчык выстаўляе адзнаку і суправаджае яе каментаром у тэрмін да 10 дзён з моманту атрымання ад студэнта работы;

- у выпадку, калі група студэнтаў на курсе перавышае 30 чалавек, выкладчык выстаўляе адзнаку і суправаджае яе каментаром у тэрмін да 14 дзён з моманту атрымання ад студэнта работы;

- у выпадку, калі выкладчык не мае магчымасці праверыць працы ў вызначаны тэрмін па паважнай прычыне, ён інфармуе аб гэтым студэнтаў дадаткова і паведамляе новыя тэрміны правэркі работ.

Вывучэньне кожнай тэмы неабходна пачынаць з “Метадычных рэкамендацый”, дзе тлумачацца заданьні тэмы і прапануецца алгарытм іх пасьпяховага выкананьня.

Заканчваецца курс тыднем ліквідацыі запазычанасьцяў, а таксама 2 гадзінамі аўдыторных заняткаў на выніковай сесіі, дзе адбываецца абарона творчых практычных заданьняў (эсэ, прэзентацый). Кульмінацыйнай сесіі і курса з’яўляецца экзамен, па выніках якога студэнты атрымліваюць сваю канчатковую адзнаку. Студэнты, якія выканалі менш за 50% заданьняў у дыстанцыйным курсе да здачы экзамена не дапускаюцца.

6. АПІСАННЕ КУРСА (У АДПАВЕДНАСЦІ З ТЭМАТЫЧНЫМ ПЛАНАМ)

Тыдзень 1

Знаёмства. Віртуальная арыентацыя.

Устаноўчая сесія (2 гадзіны)

Тэма I. Уводзіны ў курс “Рэлігія і культурная спадчына Беларусі”

Лекцыя. Сутнасьць тэрмінаў “культура”, “культурная спадчына” і “рэлігія”. Узаемасувязь рэлігіі і культуры. Тэрміналогія. Перыядызацыя канфесійнай гісторыі Беларусі. Літаратура.

Асноўная літаратура:

Марозава С. Да пытання пра перыядызацыю канфесійнай гісторыі Беларусі / Гістарычны альманах. – Т. 7. – 2002.

Рэлігія і царква на Беларусі. Энцыклапедычны даведнік. – Мінск: Бел. Энцыкл.

Дадатковая літаратура:

Мень А. Истоки религии. М., 2006.

Энцыклапедыя гісторыі і культуры Беларусі. Т. 1–5. – Мн., 1984–1987.

Ян Павел П. Памяць і самасвядомасць. Размовы на пераломе тысячагоддзяў. Мінск: Про Хрысто, 2006.

Jan Pawel P. Wiara i kultura. Dokumenty, przemowienia, homilie. Rzym, 1986.

Творчае практычнае заданьне (ацэньваемая форма кантроля)

Студэнтам неабходна падрыхтаваць на працягу праходжання курса эсэ альбо прэзентацыю. **Тэматыка** (студэнт фармулюе тэму самастойна на падставе акрэсьленай ніжэй тэматыкі): Уплыў паганства (хрысьціянства, каталіцкай царквы, праваслаўя, пратэстантызму, уніяцтва, стараабраднаства, юдаізму, ісламу, атэізму ці інш. рэлігій) на культурную спадчыну Беларусі (матэрыяльную ці духоўную, архітэктур, мастацтва, скульптуру, жывапіс, дойлідства, ювелірнае майстэрства, іконапіс, музычную, сямейную культуру, этычна-маральную культуру, эканамічную культуру ці культуру працы, фінансавую культуру, сьвяточна-абрадавую культуру, прававую ці палітычную культуру, культуру адпачынку і г.д.)

Гатовая прэзентацыя ці эсэ – далучаецца ў Мудл да 24 лістапада 2012 года, ацэньваецца выкладчыкам і потым абараняецца аўтарам да выніковай сэсіі з выстаўленьнем канчатковай адзнакі за Творчае практычнае заданьне.

Тэма II. Паганства як рэлігія і частка культуры беларусаў

1. Паганства як рэлігія.
2. Якія элементы паганскіх вераваньняў захаваліся ў беларускай культуры? (Заданьне на самастойную працу)

Асноўная літаратура:

Штыхаў Г. Язычніцтва: народныя святаваньні і абрады. // Гісторыя Беларусі. У 6 т. Т. 1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засяленьня да сярэдзіны XIII ст. / Рэдкал: М.Касцюк (гал. рэд.) і інш. – Мн.: “Экаперспектыва”, 2000. – С. 273-280 (Даступна: <http://www.jivebelarus.net/our-heritage/Paganism-folk-festivals-and-ceremonies.html>)

Спіцын А. У што верылі старажытныя беларусы, калі не былі хрысціянамі? / А. Спіцын // Гутаркі па гісторыі хрысціянства. Менск, 2008. – С. 21-23

Дадатковая літаратура:

Левкиевская Е. Е. Механизмы создания мифологических фантомов в «Белорусских народных преданиях» П. Древлянского // Рукописи, которых не было. Подделки в области славянского фольклора. М., 2002. С. 311-351.

Тэст па тэмах 1-2 (для самаправеркі)

Тэма III. Гісторыя хрысціянскай царквы ў Беларусі.

Хрысціянства як рэлігія. Хрост беларусіх земляў. Праваслаўная царква ў культуры Беларусі. Хрост Літвы. Каталіцкая царква і беларуская культура. Інкультурацыя Евангелья і евангелізацыя культуры. Рэфармацыя. Пратэстантызм і культурная спадчына Беларусі. Контррэфармацыя. Унія ў культуры беларускага народа.

Асноўная літаратура:

Філатава А.М., Яноўская В.В. Праваслаўе і стараверства ў Беларусі // Вопросы свободы совести и религиозных организаций в Республике Беларусь. Сб. док. и мат. / Авт.-сост. М.Цвилик; Под ред. В.И. Новицкого. – Мн., 2005. – С. 202-214

Філатава А.М., Яноўская В.В. 3 гісторыі каталіцтва і уніяцтва ў Беларусі // Вопросы свободы совести и религиозных организаций в Республике Беларусь. Сб. док. и мат. / Авт.-сост. М.Цвилик; Под ред. В.И. Новицкого. – Мн., 2005. – С. 215-230

Тарасаў С. Адкуль прыйшло хрысціянства на Беларусь? // 3 гісторыяй на Вы. - Вып. 2(3). – Мн., 1994. – С. 75-88

Акінчыц С. Залаты век Беларусі. – Хабараўск, 2003.

Іванова Л.С. Гісторыя пратэстанцкай царквы на Беларусі // Вопросы свободы совести и религиозных организаций в Республике Беларусь. Сб. док. и мат. / Авт.-сост. М.Цвилик; Под ред. В.И. Новицкого. – Мн., 2005. – С. 230-247

Падокшын С. Унія ў кантэксце дзяржаўнасці і культуры Беларусі XIV-XVII ст // Беларуская думка ў кантэксце гісторыі і культуры. – Мн: Бел. навука, 2003. – С. 225-236

Дадатковая літаратура

Баравы Р. Хрысціянізацыя тэрыторыі Полацкай і Тураўскай епархій X—XIV ст. / Беларускі гістарычны агляд. – Т. 10. – Сш. 1-2. – 2003. – Снежань

Котлярчук А. Праваслаўная царковь в Великом княжестве Литовском // Веснік Беларускага праваслаўнага экзархату. – 1998. – Вып. 1. – С. 7-25

Станкевіч А. Веліч і значэнне Хрысціянства / Хрысціянства і беларускі народ // 3 Богам да Беларусі. Вільня, 2008. С. 332-334

Грыгор'ева В.В. Палітыка русіфікацыі праз праваслаўную царкву // Канфесіі на Беларусі. (к. XVIII – XX ст). Мн.: ВП “Экаперспектыва”, 1998. – С. 71 – 86

Трацяк Я. Уладзіслаў Талочка: штрыхі да партрэта беларускага рэлігійнага і культурнага дзеяча // Гістарычны альманах. – 2004. – Т. 10

Іванова Л. 3 гісторыі рэфармацыйнага кнігадрукавання ў Беларусі (другая палова XVI - першая палова XVII стст.) (у сеціве: <http://www.belreform.org/ivanova.php>)

Катлярчук А. “Уцёкі мазгоў”, ці лёсы пратэстантаў Вялікага Княства Літоўскага ў другой палове XVII ст. // Спадчына. – 2006. - №1. – С. 65-78

Марозава С. Уніяцкая царква у культурна-гістарычным развіцці Беларусі (1596 – 1839). – Гродна, 1996.

Падокшын С.А. Унія. Дзяржаўнасць. Культура. – Мн., 1998.

Практычнае заданне для самакантроля

Па фрагменту тэкста вызначыць канфэсіянальную прыналежнасць яго аўтара.

Тэма IV. Як хрысціянства змяніла Беларусь? (вывучаецца 2 тыдні)

Рэлігія і палітычная культура Беларусі. Пытаньне “свабоды”. Пытаньне “завету”. БХД і супрацьстаянне сацыялізму. Філязофская, этычная і грамадзка-палітычная думка беларусаў. Культура сямейных адносінаў. Ці сумяшчальныя вера і розум, навука і рэлігія? Сьвяты і іх паходжаньне. Хрысціянізацыя паганскіх сьвятаў ці апаганьваньне хрысціянскіх? Рэлігія і нацыянальная культура (літаратура, мастацтва, тэатр, архітэктура, музыка). Пытаньне нацыянальнай царквы.

Асноўная літаратура:

БОКУН А. Рэфармацыя і Залаты Век Беларусі, або Як сьвядомасьць вызначыла быцьцё. У: *ARCHE: Пачатак*. 2012. №1-2. С. 18-34

Падокшын С.А. Беларуская думка ў кантэксце гісторыі і культуры. Мінск: “Беларуская навука”, 2003. С. 69-225

Бачышча Ю. Царква і нацыя. У: *Лукаш Дзекуць-Малей і беларускія пераклады Бібліі*. – Брэст: Альтэрнатыва, 2011. – С. 36-45

Пад штандарам Эвангелья / Прадмова // *ARCHE*. 2012. №1-2 (112-113), студзень-люты. – С. 8-17

Дадатковая літаратура:

Абарона супраць тыранаў. У: *ARCHE: Пачатак*. 2012. №1-2. С. 269-323

Доўнар Т. Рэфармацыйны рух на Беларусі і статут 1566 г. // Рэфармацыя і залаты век Беларусі / Укл. С. Акінчыц; Рэдкал.: А.Мальдзіс і інш. – Мн.: Бел. кнігазбор, 2002. – С. 48-58

Конан У. Хрысціянства ў гістарычным лёсе Беларусі // Беларуская думка XX ст. – Варшава, 1998.

Падокшын С.А. Этычная думка ў культуры Беларусі XVI-XVII стст. Мн.: Бел. навука, 2004.

Гісторыя філасофскай і грамадзка-палітычнай думкі. У 6 т. Т. 2. Пратарэнэсанс і Адраджэньне / С.І. Санько і інш; НАНБ, Інстытут філасофіі. – Мінск: Беларуская навука, 2010. – 840 с.

Грыгор’ева В.В. Нацыянальныя аспекты ў дзейнасці хрысціянскага духавенства // Канфесіі на Беларусі (к. XVIII – XX ст.) / В.В.Грыгор’ева, У.М.Завальнюк, У.І.Навіцкі, А.М.Філатава; Навук. рэд. У.І.Навіцкі. – Мінск, 1998. – С. 124-135.

Гарэцкі М. Нашэ духавенства / Янушкевіч Я. За архіўным парогам. Беларуская літаратура XIX-XX стагоддзяў у святле архіўных пошукаў. – Мн., 2002. – С. 149-154

Гарошка Л. Пад знакам “рускае і польскае веры”. – Мінск, 1990.

Alvin J. SCHMIDT. *How Christianity Changed the World*. Zondervan, Grand Rapids, Michigan. 2001 (2004)

Кантрольнае практычнае заданьне. Студэнты павінны скласьці Тэрміналагічны слоўнік і далучыць яго для праверкі ў Мудл.

Тэст па тэмах 3-4 (для самаправеркі)

Тэма V. Іншыя рэлігіі і іх уплыў на культуру беларускага народа.

Камунізм як адгалінаваньне атэістычнай рэлігіі. Наступствы панаваньня камунізма для беларускай культуры, гісторыі і лёсу нацыі. Юдаізм у культуры Беларусі. Ісламскія ўплывы на культурную спадчыну Беларусі. Стараабрадніцтва.

Практычнае заданьне (ацэньваемая форма кантроля)

Стварыць тэрміналагічны слоўнік. Даць лаканічнае, але яснае і абаснаванае тлумачэнне наступных тэрмінаў (рэлігія, культура, царква, гуманізм, секулярызацыя, сінкрэтызм, інкультурацыя, эвангелізацыя, тэізм, атэізм, пантэізм), плюс дадаткова 3-5 уласных тэрмінаў, якія звязаныя з рэлігіяй. Плагіят не дазваляецца.

Асноўная літаратура:

Боги серпа и молота // Фільм. Рэж. Ю.Хашчавацкі. (Даступны на: <http://filmix.net/24331-bogi-serpa-i-molota-2000.html> альбо www.youtube.com/watch?v=77AxxMjobig)

Дорн Ю.М. Иудаизм в Беларуси // Вопросы свободы совести и религиозных организаций в Республике Беларусь. Сб. док. и мат. / Авт.-сост. М.Цвилик; Под ред. В.И. Новицкого. – Мн., 2005. – С. 260-266

Канапацкі І.Б. Ислам у Беларусі // Вопросы свободы совести и религиозных организаций в Республике Беларусь. Сб. док. и мат. / Авт.-сост. М.Цвилик; Под ред. В.И. Новицкого. – Мн., 2005. – С. 267-279

Мень А. Истоки религии. М., 2006. С. 85-87

Дадатковая літаратура

Гарбацкі А.А. Стараабрадніцтва на Беларусі ў канцы XVII – пачатку XX стст. – Брэст, 1999.

Иоффе Э.Г. Страницы истории евреев Беларуси. – Минск, 1996.

Касцюк М.П. Бальшавіцкая сістэма ўлады на Беларусі. Мн., 2000.

Канапацкі І. Татары ў Беларусі. Іх рэлігія // БГЧ. 1996. №2. (Даступна на: <http://jivebelarus.net/culture/tatars-in-belarus-their-religion.html>)

Канапацкі І.Б., Смолік А.І. Гісторыя і культура беларускіх татар. – Мінск, 2000.

Навіцкі У.І., Грыгор’ева В.В., Філатава А.М. Мусульманства сярод іншых канфесій Беларусі (канец XVIII – XX стст.) // Исламская культура татараў-мусульман Беларусі, Літвы і Польшчы і яе ўзаемадзеянне з беларускай і іншымі культурамі. Матэрыялы II міжн. нав.-практ. канф. – Мн., 1995. – Ч. 2. – С. 8-9

Прокошина Е.С. Свобода совести – декларация и реализация // Вопросы свободы совести и религиозных организаций в Республике Беларусь. Сб. док. и мат. / Авт.-сост. М.Цвилик; Под ред. В.И. Новицкого. – Мн., 2005. – С. 280-286 (адлюстравана пазіцыя сучаснага атэізму)

Кантрольнае практычнае заданьне. Абмеркаваньне фільма “Багі сярпа і молата” рэжысёра Ю.Хашчавацкага у чаце. Удзельнікі: выкладчык і ўсе студэнты. Студэнты павінны папярэдне азнаёміцца з фільмам і з пытаньнямі выкладчыка, падрыхтаваць на іх адказы і ўласныя пытаньні да фільма.

Тэма VI. Рэлігіі ў сучасным беларускім грамадстве.

Статыстыка рэлігійнасьці. Узаемаадносіны царквы і дзяржавы. Закон “Аб свабодзе сумленьня...” 2002 г. Дамова беларускай дзяржавы з праваслаўнай царквой. Пытаньне канкардату з каталіцкай царквой. Дзяржаўная ідэалогія і рэлігія. Прысутнасьць царквы ў культурна-грамадзкім жыцьці беларускага грамадства. Новыя рэлігіі і іх уплыў на беларусаў.

Тэст па тэмах 5-6 (для самаправеркі)

Асноўная літаратура:

Бокун А. Да гісторыі паста-галадоўкі ў абарону царквы “Новае жыцьцё” (кастрычнік 2006) // ARCHE. 2012. №1-2 (112-113), студзень-люты. – С. 186-210

За свабоднае веравызнаньне. Бюлетэнь. 2004-2011 гг. (Даступны: <http://www.forreligiousfreedom.com>)

Цвилик М.В. Современная конфессиональная жизнь Беларуси // Вопросы свободы совести и религиозных организаций в Республике Беларусь. Сб. док. и мат. / Авт.-сост. М.Цвилик; Под ред. В.И. Новицкого. – Мн., 2005. – С. 308-323

Пад штандарам Эвангелья / Прадмова // *ARCHE*. 2012. №1-2 (112-113), студзень-люты. – С. 8-17

Дадатковая літаратура:

Белая кніга. Зб. дак. і мат. / Склад. і рэд. Я.Басін. Мн., 2002

Василевіч Н. Свобода совести в Беларусі в 2011 - первой половине 2012 гг.: мониторинг и анализ. (Даступна: <http://www.forreligiousfreedom.com/monitoring/svoboda-sovesti-2011.htm>)

Басін Я. Религия и национальное согласие в свете Закона Республики Беларусь «О свободе совести и религиозных организациях» (Даступна: <http://www.forreligiousfreedom.com/monitoring/basin.htm>)

Кутузова Н.А. Новые религиозные организации в Беларуси: классификация и причины распространения в молодежной среде // Вопросы свободы совести и религиозных организаций в Республике Беларусь. Сб. док. и мат. / Авт.-сост. М.Цвилик; Под ред. В.И. Новицкого. – Мн., 2005. – С. 299-308

Рылка А. Школа паміж атэізмам і рэлігіяй // За свабоднае веравызнаньне. 2010. №26 (Даступны на: <http://www.forreligiousfreedom.com/bulletin/26/10.htm>)

Тэма VII. Вызначальныя ўплывы рэлігіі на гісторыю і культуру Беларусі

У чым гістарычная роля распаўсюду хрысціянства на беларускіх землях? Што прыўнесла ў культурную спадчыну Беларусі кожная з канфэсій? Якім урокам нас навучае асэнсаваньне культурнай спадчыны скрозь рэлігійную парадыгму?

Асноўная літаратура:

БОКУН А. Рэфармацыя і Залаты Век Беларусі, або Як сьвядомасьць вызначыла быцьцё. У: *ARCHE: Пачатак*. 2012. №1-2. С. 18-34

Конан У. Хрысціянства ў гістарычным лёсе Беларусі // Беларуская думка XX ст. – Варшава, 1998.

Станкевіч А. Веліч і значэньне Хрысціянства / Хрысціянства і беларускі народ // 3 Богам да Беларусі. Вільня, 2008. С. 332-334

Дадатковая літаратура:

Бачышча Ю. Царква і нацыя // Лукаш Дзекуць-Малей і беларускія пераклады Бібліі. Зб. арт. і дак. / Гал. рэд. А.Унучак. – Брэст: Альтэрнатыва, 2011. – С. 36-45

Игнатов В.К. Роль религиозных конфессий Беларуси в формировании общеевропейской культуры // Вопросы свободы совести и религиозных организаций в Республике Беларусь. Сб. док. и мат. / Авт.-сост. М.Цвилик; Под ред. В.И. Новицкого. – Мн., 2005. – С. 291-298

Alvin J. SCHMIDT. *How Christianity Changed the World*. Zondervan, Grand Rapids, Michigan. 2001 (2004)

Кантрольны тэст (ацэньваемая форма кантроля)

Ахоплівае пытаньні ўсяго курса

Выніковая сэсія

Сэміна. Абарона Творчых практычных заданьняў (эсэ ці прэзентацыі) (2 гадзіны)

Офісныя гадзіны. (2 гадзіны)

7. ПЫТАНЬНІ ДА ІСПЫТУ

1. Пытаньне ўзаемасувязі “рэлігіі” і “культуры”.
2. Асноўная тэрміналёгія курса.

3. Пэрыядызацыя канфесійнай гісторыі Беларусі.
4. Паганства як рэлігія і сьветапогляд.
5. Уплывы паганскіх вераваньняў на культуру беларусаў.
6. Хрысьціянства як рэлігія і сьветапогляд.
7. Хрышчэньне беларускіх зямель.
7. Усходнехрысьціянскія ўплывы на гісторыю і культуру Беларусі.
8. Хрост Літвы. Каталіцкія асаблівасьці культурнай спадчыны Беларусі.
9. Рэфармацыя як зьява ў сусьветнай і айчыннай гісторыі.
10. Пратэстантызм у культурнай спадчыне беларускага народа.
11. Контррэфармацыя як зьява ў эўрапейскай гісторыі.
12. Уніяцтва і культурная спадчына Беларусі.
13. Рэлігія і палітычная культура беларусаў.
14. Інкультурацыя Эвангелья ў прававую культуру ВКЛ.
15. Пытаньне “свабоды” у рэлігійным вымярэньні.
16. Рэлігійныя ўплывы на сямейную культуру беларусаў.
17. Маральна-этычны аспект у рэлігійна-філязофскай думцы ВКЛ.
18. Рэлігія і нацыянальная культура беларускага народа.
19. Рэлігія і беларуская літаратура.
20. Рэлігія ў беларускім мастацтве і архітэктуры.
21. Пытаньне “нацыянальнай царквы”.
22. Родная мова ў сьвятынях: ад хросту да сучаснасьці.
23. Рэлігійная талерантнасьць і свабода сумленьня ў беларускай гісторыі.
24. Юдаізм як рэлігія і сьветапогляд.
25. Уплыў юдаізма на культурную спадчыну беларускага народа.
26. Іслам як рэлігія і сьветапогляд.
27. Адбіткі іслама ў беларускай культуры.
28. Камунізм як атэістычная рэлігія і ідэалёгія.
29. Наступствы панаваньня камунізму ў беларускай культурнай спадчыне.
30. Сучаснае канфэсійнае жыцьцё ў Беларусі.
31. Новыя рэлігіі і іх уплыў на культурныя трансфармацыі ў беларускім грамадзтве.
32. Узаемаадносіны царквы і дзяржавы. Рэлігія і дзяржаўная ідэалёгія ў Беларусі.
33. Статыстыка рэлігій у Беларусі.
34. Царква ў грамадзка-палітычным і культурным жыцьці народа ў мінулым і сучаснасьці.
35. Пытаньне ўзаемасувязі навукі і рэлігіі, веры і розуму.
36. Практычнае заданьне. (Вызначыць канфэсійную прыналежнасьць аўтара тэкста, храма на фота, сымбаль ў ці сьвятаў)

8. ПАТРАБАВАНЬНІ ДА ПІСЬМОВЫХ ЗАДАньНЯЎ

Адказы ў дыстанцыйнай прасторы неабходна афармляць згодна наступным патрабаваньням: шрыфт – Times New Roman, памер шрыфта – 12, тэкст раўняць па шырыні, адступаць першы радок.

Пры выяўленьні **плагіату** – за заданьне выстаўляецца адмоўная адзнака, пры паўтарэньні – студэнт адлічваецца з курсу. Пад плагіатам разумеецца: а) Прысваенне тэкстаў ці фрагментаў тэкстаў іншых аўтараў (аднакурснікаў ці старшаккурснікаў; тэкстаў артыкулаў, рэфератаў, аўтарэфератаў, аглядаў, размешчаных у Інтэрнэце ці тэкстаў друкаваных выданняў); б) капіраванне любых тэкставых матэрыялаў (з Інтэрнэту, друкаваных ці сканаваных тэкстаў і г.д.) без пазначэньня крыніцы і адпаведнага афармленьня цытаты.

Афармленьне цытаваньня прадугледжвае абазначэньне рысачкамі (“...”) даслоўна ўзятага тэксту і абавязковае пазначэньне крыніцы (для матэрыялаў з Інтэрнэту: назва і

адреса сайту, дата доступу, назва артыкулу і аўтара; для друкаваных тэкстаў: прозвішча і ініцыялы аўтара, назва кнігі/артыкула, месца і год выдання, нумар выкарыстанай старонкі). Пры недаслоўным пераказе тэксту рысачкі не ставяцца, а пазначаецца толькі крыніца.

9. ВЫНІКОВАЯ АДЗНАКА ЗА КУРС.

Адзнака за курс – выстаўляецца на экзамене.

40% адзнакі складае адказ на экзамене, 30% - кантрольны тэст, 30% - выкананьне практычных заданняў.

Пры наяўнасці невыкананых альбо ацэненых адмоўна заданняў дыстанцыйнага курса ад 10% да 20% - мінус 1 бал на экзамене, 20% да 50% – мінус 2 бала на экзамене. Пры выяўленьні плагіяту студэнт можа быць адлічаны з курса.

У курсе выкарыстоўваецца літоўская дзесяцібальная сістэма адзнакі.

10 – Выдатна
9 – Вельмі добра
8 – Добра
7 – Пасярэдне
6 – Здавальняюча
5 – Слаба
4 – Нездавальняюча
3 – Дрэнна
2 – Вельмі дрэнна
1 – Зусім дрэнна

10. КРЫТЭРЫЙ АЦЭНКІ ВЕДАЎ СТУДЭНТАЎ

10 – выдатна. Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсім раздзелам вучэбнай праграмы, а таксама асноўным пытанням, якія выходзяць за яе межы; дакладнае ўжыванне тэрміналогіі; правільныя адказы на пытанні; здольнасць да самастойнага і творчага падыходу ў вырашэнні складаных пытанняў курса; глыбокае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры; свабодная арыентацыя ў тэорыях, метадах і накірунках дысцыпліны; творчая работа на практычных занятках, актыўны творчы ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання і аформлення ўсіх самастойных заданняў.

9 – вельмі добра. Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсім раздзелам вучэбнай праграмы; дакладнае ўжыванне тэрміналогіі; правільныя адказы на пытанні; здольнасць да самастойнага і творчага падыходу ў вырашэнні пытанняў курса; поўнае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры; веданне тэорый, метадаў і накірункаў дысцыпліны; сістэматычная, актыўная, самастойная праца на практычных занятках, творчы ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання і аформлення ўсіх самастойных заданняў.

8 – добра. Сістэматызаваныя і поўныя веды па ўсім раздзелам вучэбнай праграмы; дакладнае ўжыванне тэрміналогіі; правільныя адказы на пытанні; здольнасць да самастойнага і творчага падыходу ў вырашэнні пытанняў курса; засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры; веданне асноўных тэорый, метадаў і накірункаў дысцыпліны; актыўная, самастойная праца на практычных занятках, творчы ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання і аформлення 2 самастойных заданняў, дабrotнае выкананне кантрольнай работы і калектыва, правільны адказ не менш за 80% тэстаў.

7 – пасярэдне. Сістэматызаваныя веды па ўсім раздзелам вучэбнай праграмы; дакладнае ўжыванне тэрміналогіі; правільныя адказы на пытанні; здольнасць да самастойных высноў;

засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры; веданне асноўных тэорый, метадаў і накірункаў дысцыпліны; самастойная праца на практычных занятках, творчы ўдзел у групавых абмеркаваннях, дабротны ўзровень культуры выканання і аформлення 1 самастойнага задання, выкананне кантрольнай работы і калоквіўма, правільны адказ не менш за 70% тэстаў.

6 – здавальняюча. Дастаткова поўныя і сістэматызаваныя веды ў аб'ёме вучэбнай праграмы; выкарыстанне спецыяльнай тэрміналогіі курса; правільныя адказы на большасць пытанняў; засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай да курса; веданне падставовых тэорый, метадаў і накірункаў дысцыпліны; самастойная праца на практычных занятках, перыядычны ўдзел у групавых абмеркаваннях, дабротны ўзровень культуры выканання і аформлення 1 самастойнага задання, здавальняючае выкананне кантрольнай работы і калоквіўма, правільнае выкананне не менш за 60% тэставых заданняў.

5 – слаба. Дастатковыя веды ў аб'ёме вучэбнай праграмы; веданне спецыяльнай тэрміналогіі курса; правільныя адказы на шэраг пытанняў; засваенне асноўнай літаратуры; веданне падставовых тэорый, метадаў і накірункаў дысцыпліны; самастойная праца на практычных занятках, фрагментарны ўдзел у групавых абмеркаваннях, выкананне да 50% самастойных заданняў і тэставых заданняў.

4 – незадавальняюча. Мінімальны аб'ём ведаў у адпаведнасці з вучэбнай праграмай; частковае засваенне асноўнай літаратуры; некаторае веданне падставовых тэорый, метадаў і накірункаў дысцыпліны; работа на семінарскіх занятках пад кіраўніцтвам выкладчыка, не выкананне болей за 50% самастойных заданняў.

3 – 1 – вельмі кепска. Фрагментарныя веды ў межах дысцыпліны; веданне некаторай з рэкамендаванай літаратуры; адсутнасць здольнасцяў па выкарыстанню інструментарыя дысцыпліны; наяўнасць грубых памылак у адказе; пасіўнасць на практычных занятках; нізкі ўзровень культуры выканання і афармлення заданняў; не прадстаўленне абсалютнай большасці заданняў, рэкамендаваных да самастойнага і групавога выканання.

Аўтар праграмы: Бачышча Юрый Алегавіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт ЭГУ.
Выкладаемыя курсы “Гісторыя Беларусі”, “Гісторыя канфесій у Беларусі”, “Рэлігія і культурная спадчына Беларусі”, “Біблія і сучаснае грамадства”.
Кантактная інфармацыя: yury.bachyshcha@ehu.lt